

УДК : 369.06

ВЕЛИКСАР

Тетяна Ігорівна

smileoffate@rambler.ru

**МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ
СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
НАСЕЛЕННЯ**

**HEALTH INSURANCE AS AN ELEMENT OF
SOCIAL PROTECTION**

*аспірант, викладач
кафедри фінансів*

Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування медичного страхування як елемента системи соціального захисту населення. Автором запропоновано шляхи удосконалення медичного страхування з метою забезпечення соціального захисту населення подорожуючого між країнами СНД та Україною.

Статья посвящена исследованию особенностей функционирования медицинского страхования как элемента системы социальной защиты населения. Автором предложены пути усовершенствования медицинского страхования с целью обеспечения социальной защиты населения путешествующего между странами СНГ и Украиной.

This article is devoted to the study of the functioning of health insurance as part of the social protection system. The author proposed ways to improve health insurance in order to provide social protection of population traveling between CIS countries and Ukraine.

Ключові слова: *система соціального захисту населення, соціальне страхування, медичне страхування, «обов'язкова медична картка подорожуючого за кордон», Медичне страхове бюро.*

Ключевые слова: *система социальной защиты населения, социальное страхование, медицинское страхование, «обязательная медицинская карточка путешествующего за границу», Медицинское страховое бюро.*

Key words: *social security system, social insurance, health insurance, «compulsory medical card traveling abroad», Medical Insurance Bureau*

ВСТУП

Надання якісної медичної допомоги є важливою та невід'ємною складовою системи соціального захисту населення. Де б не знаходився

громадянин України та яке б не було у нього матеріальне становище, при настанні непередбачуваної з його здоров'ям ситуації, він має отримати гідну медичну допомогу.

Складні економічні умови, які характерні для трансформаційної економіки, спонукають населення України досить часто виїздити за кордон, зокрема, в країни СНД. Тісні економічні, дружні та родинні зв'язки також є фактором подорожей українців. Разом з тим, чинники небезпеки здоров'ю людини існують завжди, незалежно від того, здійснюється поїздка по туристичній путівці (коли страхування є обов'язковим) чи самотужки. Потреба у медичному обслуговуванні громадян, які не мають полісу туристичного страхування, наштовхується на суто фінансову проблему: яким чином буде оплачена медична допомога зарубіжних (українських) громадян. Адже, наприклад, у Росії введено обов'язкове медичне страхування, згідно якого медична допомога тільки російським громадянам надається безоплатно. Така ситуація існує й в Білорусі на відміну від України. Таким чином, виникає проблема у певному захисті (медичному) українських громадян, яка і досі не знайшла свого вирішення ні в теоретичних положеннях, ні на практичному досвіді – при виїзді до країн СНД.

Проблемами медичного страхування як елементу соціального захисту займалися широке коло як зарубіжних, так і вітчизняних вчених - економістів та практиків. Серед них, зокрема, такі, як: Р. Холли, К.Дж. Ерроу, Дж. Стігліц, Н. Адамчук, В.Г. Варнавський, Є.В. Жилінський, Е.М. Лібанова, В.М. Степанов, В.Ф. Москаленко, Ю.Н. Гладкий, В.В. Дорофієнко, С.В. Дідур, Н. Климова, Н. Болотіна, В. Скуратівський, Ю.С. Конопліна, О. Палій, Н.Б. Грищенко, Л. Дідківська, О. Іванова, Т. Стецюк, Л.Б. Костровець, С. Котова, А. Цумаєва, Г.В. Попович, С. Юрій, В. Нонко, О. Губар, О. Гаманкова, Н. Савченко, С. Осадець, В. Новиков, З. Гладун, О. Олефір, Н. Климова, Н. Губенко, Н.І. Карпишин та інші. Значні напрацювання у цьому напрямку сприяли розвитку теоретичних засад соціального захисту населення, зокрема розвитку понятійного апарату, та

впровадженню практичних заходів. Проте, не вирішеними залишилися питання надання медичної допомоги громадянам нашої держави, які поїхали в країни СНД та громадянам будь-якої з країн СНД, що приїхали в Україну на певний термін.

МЕТА РОБОТИ

полягає у дослідженні особливостей функціонування медичного страхування як елементу соціального захисту населення та пошуку можливих шляхів його удосконалення для забезпечення соціального захисту при втраті здоров'я за кордоном як громадян України, так і інших країн СНД.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При виконанні роботи використовувалися методи структурно-логічного, порівняльного, статистичного аналізу, графічні методи та прийоми.

Методологічною та інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти з питань соціального захисту, наукові праці відомих вчених, навчальні посібники, матеріали періодичного друку, ресурси Internet.

РЕЗУЛЬТАТИ

Система соціального захисту населення складається з таких елементів:

- соціальне страхування;
- державна соціальна допомога;
- державні соціальні гарантії [1].

В свою чергу, соціальне страхування в Україні, згідно Закону України «Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»[2], поділяється на такі види:

- пенсійне страхування;
- медичне страхування;
- страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;
- страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням;
- страхування на випадок безробіття.

Так як, медичне страхування є складовою соціального страхування, а останнє в свою чергу є складовою соціального захисту, то це дає підстави погодитися з думкою багатьох відомих вчених, що медичне страхування є елементом системи соціального захисту населення України.

Проте, варто відмітити, що медичне страхування як елемент системи соціального захисту населення України і досі не працює в повному обсязі.

Медичне страхування – це елемент системи соціального захисту населення щодо охорони здоров'я, який забезпечує компенсацію витрат населення на медичне обслуговування. Розрізняють обов'язкове та добровільне медичне страхування.

Обов'язкове медичне страхування є частиною системи соціального страхування і основною формою медичного страхування в країнах з ринковою економікою. В свою чергу добровільне медичне страхування є доповненням до обов'язкового та гарантує оплату медичних послуг, що надані понад його програму[3].

В Україні обов'язкове медичне страхування планувалося ввести з 2014 року. До сьогоднішнього дня вже було розглянуто низку проектів законів щодо введення загальнообов'язкового (соціального) медичного страхування, проте жоден з них так і не був прийнятий. Дискусійні питання торкаються проблем збільшення навантаження на фонд оплати праці, управління коштами медичного страхування, дублювання функцій соціального страхування та медичного страхування та ін.

Добровільне медичне страхування продовжує розвиватися на території нашої держави, що свідчить про усвідомлення громадянами необхідності захисту здоров'я. Статистичні дані, наведені в таблиці 1, вказують, що за період 2009-2011 років медичне страхування має позитивну динаміку, його питома вага у всіх видах страхування збільшується з 4% до 6%, воно поступається місцем автомобільному страхуванню, страхуванню майна, страхуванню фінансових ризиків, страхуванню від вогневих ризиків та

страхуванню життя. Разом з тим, поліси медичного страхування, які пропонуються, мають на меті захист громадян тільки у межах держави.

Таблиця 1. Страхові премії за видами страхування за 2009-2011 рр.

Види Страхування	Роки					
	2009		2010		2011	
	млн. грн.	Частка у всіх видах страху вання, %	млн. грн.	Частка у всіх видах страху вання, %	млн. грн.	Частка у всіх видах страху вання, %
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка")	5571,7	27,2	5059,0	37,9	5658,1	31,5
Страхування майна	3166,8	15,5	1680,8	12,6	2229,9	12,4
Страхування фінансових ризиків	2488,4	12,2	755,7	5,7	2008,3	11,2
Страхування від вогневих ризиків	2124,4	10,4	1156,3	8,7	1827,6	10,2
Страхування життя	827,3	4,0	906	6,8	1346,3	7,5
Медичне страхування	762,3	3,7	809,4	6,1	1087,7	6,0
Страхування вантажів та багажу	1150,9	5,6	801,7	6,0	924,6	5,1
Страхування відповідальності перед третіми особами	986,5	4,8	505,9	3,8	680,7	3,8
Страхування від нещасних випадків	367,8	1,8	348,9	2,6	561,6	3,1
Страхування кредитів	1696,8	8,3	256,4	1,9	334,6	1,9
Страхування медичних витрат	178,8	0,9	213,9	1,6	288,1	1,6
Авіаційне страхування	241,3	1,2	222,9	1,7	200,5	1,1
Страхування від нещасних випадків на транспорті	146,2	0,8	133,6	1,0	139,9	0,8
Інші види	732,9	3,6	477,3	3,6	682,1	3,8
Всього	20442,1	100,0	13327,8	100,0	17970	100,0

*[Джерело: складено автором за звітними даними Національної комісії,
що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг]*

Кожного року значна кількість громадян України виїжджають на відповідний термін за кордон. Певна частина з них їдуть на відпочинок за туристичними путівками, які передбачають добровільне медичне страхування, страхування від нещасного випадку, страхування майна й автомобіля на час подорожі, страхування фінансового ризику в разі непередбачуваної відмови туриста від поїздки, страхування на випадок затримки транспорту, страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів у країнах Європи та інші. Кількість туристів, що подорожують за кордон з кожним роком збільшується в середньому на 35%. В 2010 р. за кордоном побувало 17,2 млн. українців [4], близько половини з них були застраховані. Страхові премії за туристичними полісами для виїжджаючих за кордон в 2010 році зросли на 34,3 %. На рис. 1 представлена динаміка росту страхових премій протягом 2004-2012 рр. Проте, інша частина людей, які їдуть до країн СНД в гості до рідних та друзів не мають аналогічної страховки.

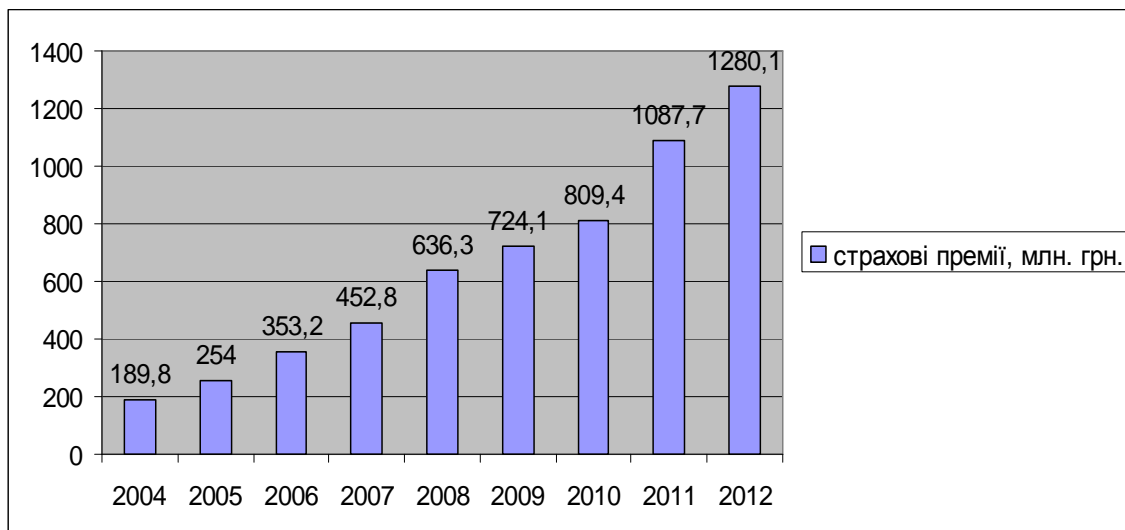

Рисунок 1. Динаміка страхових премій з медичного страхування за 2004-2012 рр.

[Джерело: складено автором за звітними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг]

Під час поїздок за кордон, зокрема в країни СНД, існує вірогідність, що громадяни України можуть опинитися в складній ситуації (хвороба,

травматизм і т.д.). Для вирішення цих проблем необхідні певні знання та матеріальні витрати. Проте, як правило, особи, що їдуть за кордон за родинними зв'язками, до друзів не розраховують на те, що вони захворіють та їм необхідні будуть кошти для лікування (тут має місце певна інерційність мислення, коли медична допомога у Радянському Союзі була безкоштовною). Іноді медична допомога має бути екстреною(при укусах кліщів, вірусних захворюваннях, травматизмі і т.д.).

Аналіз законодавства та практики дає підстави стверджувати, що надання медичної допомоги громадянам України в інших державах здійснюється за відповідну плату. В свою чергу, іноземці на території України до 22 червня 2011 року мали змогу отримати медичну допомогу, в тому числі екстрену, безкоштовно. З прийняттям постанови Кабінету Міністрів України «Порядок надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які тимчасово перебувають на території України» № 667, іноземці, які тимчасово перебувають на території нашої держави отримують медичну допомогу, в тому числі, екстрену, тільки за плату, якщо інше не передбачено законом або міжнародними договорами.

Для того, щоб забезпечити соціальний захист населення України на випадок втрати здоров'я за кордоном пропонуємо реалізувати пілотний проект (з відповідним законодавчим забезпеченням) : введення на договірних основах обов'язкового медичного страхування подорожуючого між країнами СНД і Україною, по наданню медичної допомоги через Медичне страхове бюро, яке пропонується створити.

При перетині кордону України власним транспортним засобом, Митна служба має прослідкувати наявність у кожної особи оформленого страхового полісу - «обов'язкової медичної картки подорожуючого за кордон». В випадку перетину кордону літаком, поїздом, автобусом та будь-яким іншим видом транспорту, окрім власного, необхідно у вартість білету включати страховий платіж, який передбачає видачу «обов'язкової медичної картки подорожуючого за кордон». Отже, наявність «обов'язкової медичної картки

подорожуючого за кордон» є обов'язковою умовою для отримання дозволу на перетин кордону громадянами як України, так й країн СНД.

Запропонована «обов'язкова медична картка подорожуючого за кордон» дасть можливість покрити всі витрати на лікування (стаціонарне, амбулаторне), придбання лікарських препаратів, отримання медичних послуг, перевезення транспортом швидкої допомоги, а також у випадку смерті - репатріацію тіла загиблого на батьківщину.

«Обов'язкова медична картка подорожуючого за кордон» буде діяти для кожної країни - учасниці даного проекту. Даний страховий поліс може бути оформлений терміном до 90 діб .

«Обов'язкова медична картка подорожуючого за кордон» повинна мати чітко затверджену однакову форму, що буде погоджена з усіма учасниками проекту.

Наявність страхового полісу не може бути стовідсотковою гарантією покриття витрат на лікування подорожуючого за кордон. До страхових випадків не відноситься: лікування психічних захворювань; лікування захворювань, травм, що були отримані в результаті будь-яких протиправних дій, у стані наркотичного або алкогольного сп'яніння; пластичні хірургічні операції, крім випадку, коли їх необхідність обумовлена травмою, що потребує екстреної допомоги; стоматологічні послуги, крім випадку, коли у людини гостра зубна біль; лікування хвороб пов'язаних зі СНІДом та венеричними захворюваннями; здійснення лікування родичів та близьких друзів страхувальника в гості до яких поїхав подорожуючий; травми, що особа отримала в наслідок спроби самогубства; здійснення абортів, крім випадків, коли це загрожує життю жінки; проведення діагностики за бажанням страхувальника; лікування в санаторіях та інше.

Крім того, варто додати, що страховик має відшкодувати витрати, пов'язані з лікуванням хворого за кордоном тільки в разі, якщо хвороба трапилася, коли особа була за межами власної держави та якщо термін дії

«обов'язкової медичної картки подорожуючого за кордон» не закінчився на момент хвороби.

Запропонований проект «Обов'язкова медична картка подорожуючого за кордон» передбачає:

- 1) створення Національного Медичного страхового бюро, до якого входять всі страховики, що здійснюють обов'язкове медичне страхування подорожуючого за кордон;
- 2) обов'язкове медичне страхування осіб, що перетинають кордон власної держави для відвідування країн СНД на певний термін (до 90 діб);
- 3) наявність відповідної законодавчої бази, що регламентує діяльність страховиків в даній сфері.

Медичне страхове бюро (МСБ) – це єдине об'єднання страхових організацій країни-учасниці проекту, яке буде діяти з метою гарантування виконання зобов'язань учасників об'єднання за договорами медичного страхування подорожуючих громадян країни-члена проекту за кордон власної держави до інших країн - членів проекту.

Дана організація має складатися з певної кількості асоційованих та повних членів, які здійснюють медичне страхування подорожуючих за кордон. Таке членство є головною умовою для можливості здійснення даного виду страхування.

Члени даного бюро мають відраховувати в Фонд страхових гарантій, що створений при МСБ, 45-55 % страхових премій за договорами медичного страхування «Обов'язкова медична карта подорожуючого за кордон». Бюро в свою чергу, забезпечить своєчасне та якісне врегулювання страхових випадків за цими договорами.

За рахунок фонду страхових гарантій усі члени МСБ зможуть вчасно здійснити виплати при необхідності лікування хворого за кордоном, надання медичних послуг, репатріацію особи на батьківщину у випадку смерті.

Медичне страхове бюро буде діяти як неприбуткова організація. Головними її завданнями будуть:

- 1) управління централізованими страховими резервними фондами та здійснення виплат із них;
- 2) виконання страхових зобов'язань з обов'язкового медичного страхування подорожуючого за кордон за страховиків – членів Бюро у разі недостатності коштів та майна цих страховиків, що визнанні банкрутом та/ або ліквідовані;
- 3) розробка зразків страхових полісів і договорів обов'язкового медичного страхування, подорожуючих за кордон;
- 4) розрахунок розміру базового страхового платежу та коригуючих коефіцієнтів за договорами медичного страхування;
- 5) надання страховикам інформації щодо страхових випадків стосовно конкретних страхувальників та інші.

Схеми органів управління та органів контролю Медичного страхового бюро зображені на рис. 2 та 3 відповідно.

Рис 2. Схема органів управління Медичного страхового бюро

Рис 3. Схема органів контролю Медичного страхового бюро

Загальні збори членів Бюро – вищий орган з усіх питань, що стосуватимуться його діяльності. Він складатиметься з усіх страховиків - асоційованих та повних членів Бюро. Загальні збори повних членів Бюро – це орган управління, що вирішуватиме питання щодо його діяльності, в тому числі, встановлення порядку укладання та виконання договорів страхування

та забезпечення платоспроможності Бюро. Президія буде здійснювати загальне керівництво діяльністю. Вона повинна складатися з Президента Бюро, представників семи страховиків - членів Бюро, що є членами Президії і двох страховиків - членів Бюро, що є кандидатами у члени Президії, такі страховики мають обиратися строком на один рік з правом переобрання на наступні строки. Дирекція Бюро має здійснювати оперативне керівництво діяльністю, що пов'язана з виконанням основних його завдань. Координаційна рада є – це орган, що буде здійснювати нагляд та контроль за діяльністю Бюро. Ревізійна комісія здійснюватиме контроль за його фінансово-господарською діяльністю.

Отже, наявність в кожній країні – учасниці проекту Національного Медичного страхового бюро дасть гарантію:

- 1) власному уряду про те, що іноземний страховик буде дотримуватися чинного законодавства країни та сплатить компенсацію особам, що з певних причин втратили здоров'я, в межах установленого ліміту;
- 2) Національному МСБ інших країн-членів проекту обов'язкового медичного страхування подорожуючого закордон щодо виконання зобов'язань страховиком, який оформив страховий поліс щодо втрати здоров'я подорожуючого за кордон, який захворів на території їх країни.

Таким чином, будь-який громадянин країн – учасниць проекту зможе отримати гідну, якісну, кваліфіковану, як екстрену, так і поточну медичну допомогу, в тому місці, де він опинився, що у цілому підвищить рівень соціального захисту населення.

ВИСНОВКИ

Реалізація пілотного проекту щодо введення в дію на договірних основах обов'язкового медичного страхування подорожуючого між країнами СНД і Україною по наданню медичної допомоги через Медичне страхове бюро дасть змогу надати гідний соціальний захист при втраті здоров'я за кордоном.

Перспективою подальших досліджень в даній області є розрахунок страхового тарифу (внеску) з даного виду страхування та управління страховими коштами.

Література:

1. Деріга В.В. Соціальна і гуманітарна політика : навчальний посібник / В.В. Деріга. - Миколаїв, 2012. -152 с.
2. Закон України «Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 № 16/98-ВР [Електр. ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр>.
3. Конопліна Ю.С. Соціальне страхування : навчальний посібник / Ю.С. Конопліна. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008 – 224 с.
4. Украинцы ездят за границу чаще и тратят на поездки больше [Електр. ресурс]. - Режим доступу: http://finforum.org/page/index.html/_/economics/ukraincy-jezdat-za-granicu-chashhe-i-tratat-na-pojezdki-bolshe-r12626.